

Tam, gdzie prawo spotyka morze

WYSTAWA W BIBLIOTECE PRAWNEJ UG NA 100-LECIE GDYNI

Setna rocznica nadania praw miejskich Gdyni stała się okazją do spojrzenia na historię tego miasta z nieco innej, mniej oczywistej perspektywy – przez pryzmat kształtowania się polskiego prawa morskiego. A było to możliwe dzięki wystawie „O prawie morskim i nie tylko...” przygotowanej przez Bibliotekę Prawną Uniwersytetu Gdańskiego, ukazującej nie tylko unikatowe publikacje z okresu międzywojennego, lecz także ludzi i idee, które współtworzyły fundamenty polskiej gospodarki morskiej. O kulisach powstawania ekspozycji, procesie wyboru materiałów oraz o tym, jak prawo morskie splata się z tożsamością Gdyni, Agnieszce Bień opowiada kuratorka i pomysłodawczyni wystawy – mgr Anna Stasiewicz-Jakubik, kierownik Biblioteki Prawnej UG

Anna Stasiewicz-Jakubik

Fot. Sławomir Dajkowski

Wystawa „O prawie morskim i nie tylko...”

Fot. Dominik Bień

► **Co stało się dla pani punktem wyjścia do stworzenia wystawy „O prawie morskim i nie tylko...”?**

Setna rocznica nadania praw miejskich Gdyni. Był to doskonały pretekst do tego, by spojrzeć na ten jubileusz z perspektywy rozwoju prawa morskiego w II Rzeczypospolitej, a także by przedstawić dorobek piśmienniczy zgromadzony w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego oraz sylwetki osób, które wniosły znaczący wkład w tworzenie prawodawstwa morskiego w okresie międzywojennym.

Już sam tytuł wystawy sugeruje, że prawo morskie jest tylko jednym z jej wątków. Nie skupiam się wyłącznie na tej dziedzinie, lecz chcę również pokazać i wyjaśnić, dlaczego Gdynia stała się tak ważnym portem i miastem. Bardzo zależało mi na przedstawieniu szerszego tła historycznego, stąd odwołania do orędzia prezydenta USA Woodrowa Wilsona z dnia 8 stycznia 1918 roku, deklaracji wersalskiej premierów Francji, Wielkiej Brytanii i Włoch z 3 czerwca 1918 oraz traktatu wersalskiego z 28 czerwca 1919, w którym przyznano Polsce dostęp do morza. Na tych zagadnieniach koncentruje się pierwsza część ekspozycji.

Druga część wystawy jest ściśle związana z historią naszego wydziału, a jednocześnie dotyczy prawa morskiego, choć w nieco innym kontekście. Prezentuję tu bowiem biogramy i dorobek naukowy kierowników Katedry Prawa Morskiego Wydziału Prawa i Administracji UG, gdyż przyczynili się oni – i nadal się przyczyniają – do rozwoju tej dziedziny prawa.

► **Jak wybierała pani materiały do wystawy? Jakim kluczem kierowała się pani w ich wyborze?**

Wiedziałam, że w Bibliotece Głównej UG przygotowywana jest wystawa o charakterze graficzno-reportażowym poświęcona stuleciu Gdyni, dlatego zależało mi, aby uniknąć powielania treści. Jesteśmy biblioteką wydziałową, zatem postanowiłam skupić się przede wszystkim na zagadnieniach związanych z rozwojem prawa morskiego w okresie międzywojennym, czyli w czasie, gdy Gdynia dynamicznie rozwijała się jako port i miasto. Ze względu na ograniczoną przestrzeń ekspozycyjną konieczna była selekcja materiałów. Skoncentrowałam się na zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego, zwłaszcza na

książkach wydanych przed 1945 rokiem, znajdujących się w tak zwanym Skarbcu. To publikacje, które nie mogą być wypożyczone na zewnątrz, dlatego wystawa stała się wyjątkową okazją, by je zaprezentować.

► **W jaki sposób wystawa łączy temat prawa morskiego z historią Gdyni i jej tożsamością?**

Historia Gdyni jest nierozdzielnie związana z walką Polski o dostęp do morza oraz z decyzjami politycznymi podejmowanymi po I wojnie światowej. Szczególne znaczenie miały wydarzenia z 1920 roku, kiedy trudności w korzystaniu z portu gdańskiego uświadomiły konieczność budowy własnego portu. Choć prace legislacyjne nad prawem morskim w II Rzeczypospolitej nie były prowadzone bezpośrednio w Gdyni, to w dużej mierze właśnie jej dotyczyły. Budowa portu i rozwój gospodarki morskiej wymagały odpowiednich regulacji prawnych. Na wystawie prezentujemy treść ustawy z dnia 23 września 1922 roku o budowie portu w Gdyni i rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 lutego 1926 roku o zezwoleniu gminie wiejskiej Gdynia na przyjęcie ustroju według pruskiej or-

dynacji miejskiej. To dzięki temu rozporządzeniu 10 lutego każdego roku świętujemy kolejne urodziny Gdyni. Wystawa pokazuje więc, że rozwój prawa morskiego i rozwój Gdyni przebiegały równolegle i wzajemnie się warunkowały.

► **Który element ekspozycji jest według pani najważniejszy lub najbardziej symboliczny?**

Moim zdaniem szczególnie ważną pozycją jest książka pod tytułem *XV lat polskiej pracy na morzu* pod redakcją Aleksego Majewskiego, wydana w 1935 roku przez Instytut Wydawniczy Państwowej Szkoły Morskiej w Gdyni. To niezwykle bogate opracowanie, zawierające kilkadziesiąt artykułów autorstwa osób bezpośrednio zaangażowanych w budowę portu i miasta Gdyni. Pozwolę sobie wymienić tylko kilka nazwisk i tytułów, by dać wyobrażenie o zawartości tego dzieła: Eugeniusz Kwiatkowski – *O światopogląd morski w Polsce dawnej i współczesnej*, Tadeusz Wenda – *Dzieje budowy portu gdyńskiego*, Aleksy Majewski – *Prawne podstawy pracy na morzu*, Stanisław Wachowiak – *Pierwsze poczynania Polski nad morzem*, Mariusz Zaruski – *Żaglowy sport morski*. Ta jubileuszowa publikacja zawiera nie tylko bardzo interesujące teksty, ale także liczne fotografie Gdyni i portu, wykresy, mapy i dane statystyczne, co czyni ją wyjątkowym źródłem wiedzy o tamtym okresie. Dodam, że książka ta znajduje się w zbiorach Biblioteki Humanistycznej oraz Biblioteki Ekonomicznej i może być udostępniana tylko na miejscu.

► **Jak zmieniało się prawo morskie w Polsce od okresu II Rzeczypospolitej do dziś i jak zostało to pokazane na wystawie? Jak zmiany tego prawa wpłynęły na rozwój Gdyni?**

Odpowiedź na to pytanie znaleźć można w artykule profesora Jerzego Młynarczyka *Ze studiów nad historią polskiego prawa morskiego*, zamieszczonym w *Księdze 50-lecia Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego*. Wystawa skupia się przede wszystkim na okresie międzywojennym, kiedy dopiero kształtowały się fundamenty polskiego prawa morskiego. Bardzo znamienity jest fakt, że już w grudniu 1918 roku, a więc ponad pół roku przed traktatem wersalskim przyznającym Polsce dostęp do morza, powołano Komisję Prawa Morskiego, która rozpoczęła prace nad stworzeniem polskiego prawa morskiego. W kolejnych latach uchwalano liczne ustawy regulujące funkcjonowanie żeglugi, status statków czy organizację administracji morskiej. Trzeba jednak wyraźnie zaznaczyć, że początkowo czerpano z dorobku państw zaborczych, przede wszystkim korzystano z prawniecki-ego prawa morskiego zawartego w IV księdze kodeksu handlowego niemieckiego. Wystawa pokazuje te początki jako kluczowy moment dla dalszego rozwoju prawa morskiego w Polsce.

► **Czy podczas przygotowań do wystawy natrafiła pani na szczególnie zaskakujące lub mało znane materiały?**

Bardzo zainteresowała mnie postać Aleksego Majewskiego – redaktora wspomnianej wcześniej publikacji *XV lat polskiej pracy na morzu* oraz podręcznika *Prawo morskie* wydanego w 1930 roku. Był on doktorem filozofii oraz wykładowcą historii i prawa morskiego w Szkole Morskiej w Tczewie, a następnie wicedyrektorem Państwowej Szkoły Morskiej w Gdyni. Założył w tej szkole bibliotekę i kierował nią. Z jego inicjatywy oraz dzięki dotacji ministra przemysłu

i handlu Eugeniusza Kwiatkowskiego w 1927 roku w Szkole Morskiej w Tczewie rozpoczął działalność Instytut Wydawniczy. Pierwszą wydaną przez niego książką była *Budowa okrętu* autorstwa inżyniera Antoniego Garnuszewskiego, wydana w czerwcu 1927 roku. Miesiąc później ukazał się drugi podręcznik tego samego autora – *Teoria okrętu*. Łącznie do wybuchu wojny opublikowano trzydzieści cztery podręczniki. Byłam nieco zaskoczona, że postać Aleksego Majewskiego – mimo jego zasług – pozostaje mało znana. Nie znalazłam jego biogramu ani w Wikipedii, ani w *Polskim Słowniku Biograficznym*. Krótki życiorys zamieszczono jedynie w *Encyklopedii Gdyni*. Nieco bardziej rozbudowany biogram Aleksego Majewskiego, autorstwa Daniela Dudy, opublikowano w czasopiśmie „Nautologia” w numerze 57 z 2022 roku. Jeszcze bardziej zaskakujący jest fakt, że w nielicznych źródłach pojawiają się nawet różne daty śmierci Aleksego Majewskiego. W publikacji Daniela Dudy, w *Encyklopedii Gdyni* oraz w wyszukiwarce osób pochowanych na Cmentarzu Witomińskim figuruje data 15 czerwca 1939 roku, natomiast na stronach Uniwersytetu Morskiego podano datę 22 marca, co więcej, nekrolog Aleksego Majewskiego – bez podania daty śmierci – zamieszczono w numerze 4 z kwietnia 1939 roku czasopisma „Praca na Morzu”. To pokazuje, jak wiele jeszcze pozostaje do zbadania.

► **Jakie postacie związane z Katedrą Prawa Morskiego zostały przedstawione na wystawie i jaką rolę odegrały one w historii oraz rozwoju Gdyni?**

Jak już wspomniałam wcześniej, wystawa składa się z dwóch części. Ta druga prezentuje sylwetki pięciorga kierowników Katedry Prawa

Wystawa „O prawie morskim i nie tylko...”

Fot. Dominik Bień

Morskiego naszego uniwersytetu, którzy nie tylko zajmowali się pracą naukową, ale też aktywnie uczestniczyli i uczestniczą w pracach krajowych oraz międzynarodowych organizacji zajmujących się prawem morskim.

Zanim powstał Uniwersytet Gdański, kierownikiem Katedry Prawa Morskiego w Wyższej Szkole Handlu Morskiego w Sopocie był profesor Stanisław Matysik. W latach 1970–1977 pełnił on funkcję pierwszego dziekana Wydziału Prawa i Administracji UG i jednocześnie kierował Katedrą Prawa Morskiego. W XXXII tomie „Gdańskich Studiów Prawniczych” z roku 2014 ukazał się artykuł autorstwa profesora Tadeusza Maciejewskiego poświęcony profesorowi Stanisławowi Matysikowi. Autor podkreśla w nim, że dorobek naukowy Matysika obejmuje około stu pięćdziesięciu publikacji, z czego większość, bo aż sto dziesięć, powstała w okresie jego pracy w Gdańsku, do 1977 roku. Początkowo Stanisław Matysik zajmował się historią prawa morskiego – efektem tych badań były między innymi monografie: *Prawo nadbrzeżne (ius naufragii)*, *Studium z historii pra-*

wa morskiego (1950) oraz *Prawo morskie Gdańska. Studium historycznoprawne* (1958). Jak zauważa profesor Maciejewski, w tej dziedzinie profesor Matysik był prekursorem badań, które do dziś mają niewielu kontynuatorów. Kolejnym obszarem jego zainteresowań było współczesne prawo morskie. Na szczególną uwagę zasługują jego podręczniki akademickie, w tym trzytomowe dzieło *Prawo morskie. Zarys systemu* (1971–1975) oraz mający wiele wydań *Podręcznik prawa morskiego*. Co ciekawe, ani za życia, ani pośmiertnie nie wydano książki pamiątkowej poświęconej jego osobie. Najważniejsze prace profesora Matysika z zakresu prawa morskiego prezentujemy na wystawie.

Następcą profesora Matysika na stanowisku kierownika Katedry Prawa Morskiego w latach 1978–1996 był profesor Zdzisław Brodecki, wybitny ekspert w dziedzinie prawa morskiego. Współpracował on z Międzynarodową Organizacją Morską w Londynie oraz z Europejskim Komitetem Ekonomiczno-Społecznym w Brukseli. Pełnił również funkcję przewodniczącego Polskiego Stowarzyszenia

Prawa Morskiego. Dorobek dydaktyczny profesora Brodeckiego jest imponujący – profesor wypromował ponad tysiąc magistrów oraz ponad dwudziestu doktorów. Co istotne, mimo że od wielu lat profesor Brodecki pozostaje na emeryturze, nadal jest aktywny naukowo i angażuje się w działalność badawczą.

Myślę, że osobną wystawę można by poświęcić kolejnemu kierownikowi Katedry Prawa Morskiego, profesorowi Jerzemu Młynarczykowi, autorowi kilkunastu monografii i podręczników oraz ponad dwustu artykułów naukowych, recenzji i glos. Jego życiorysem można by obdarzyć kilka osób. Był nie tylko wykładowcą akademickim, specjalistą prawa morskiego oraz międzynarodowego prawa publicznego i prezesem Polskiego Stowarzyszenia Prawa Morskiego, ale także aktywnym politykiem i profesjonalnym koszykarzem. Na wystawie prezentujemy między innymi dwie pozycje poświęcone profesorowi – książkę jubileuszową *Polskie prawo prywatne w dobie przemian* i biografię *Dżentelmen, nie tylko pod koszem...*, napisaną przez Barbarę Kanold.

Profesor Wojciech Adamczak, kolejny bohater naszej wystawy, był związany z naszym wydziałem od 1972 roku, funkcję kierownika Katedry pełnił w latach 2001–2014. Wypromował trzech doktorów i recenzował sześć rozpraw doktorskich, a także opublikował około osiemdziesięciu prac naukowych w kraju i za granicą. Pełnił również funkcję arbitra w Międzynarodowym Sądzie Arbitrażowym ds. Żeglugi Morskiej i Śródlądowej w Gdyni oraz w Międzynarodowym Sądzie Arbitrażowym przy Krajowej Izbie Gospodarki Morskiej w Gdyni. W latach osiemdziesiątych brał udział w pracach nad nowelizacją *Kodeksu morskiego*, a w latach dziewięćdziesiątych był członkiem Komisji Kodyfikacyjnej, która przygotowała projekt *Kodeksu morskiego* z 2001 roku. Na wystawie prezentujemy wydany w 2014 roku XXXII tom „Gdańskich Studiów Prawniczych” zatytułowany *Navigare necesse est*, dedykowany profesorowi Adamczakowi.

Na szczególną uwagę zasługuje obecna kierownik Katedry Prawa Morskiego, profesor Dorota Pyć – rodowita Gdynianka. Od 2000 roku jest ona członkinią Komisji Prawa Morskiego Polskiej Akademii Nauk, a od 2014 roku pełni funkcję przewodniczącej tej komisji. Od 2015 roku kieruje także redakcją naukowego czasopisma „Prawo Morskie”. W latach 2008–2019 zasiadała w Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Morskiego. Od 2017 roku reprezentuje Uniwersytet Gdański w sekcjach krajowych działających przy Międzynarodowej Organizacji Morskiej (International Maritime Organization – IMO) – Legal Committee, Maritime Safety Committee oraz Marine Environment Committee – w ramach Ośrodka ds. IMO przy Polskim Rejestrze Statków. Od 2022 roku przewodniczy Radzie Technicznej Polskiego Rejestru Statków.

27 marca 2024 roku została powołana na stanowisko prezesa Zarządu Morskiego Portu Gdańsk. Od 2024 roku jest również członkinią Doradczego Komitetu Prawnego przy Ministrze Spraw Zagranicznych RP. Profesor Dorota Pyć jest autorką, współautorką i redaktorką kilkudziesięciu książek oraz ponad stu pięćdziesięciu publikacji naukowych, w tym artykułów, rozdziałów w monografiach, komentarzy do ustaw i glos.

► **Do kogo przede wszystkim kierowana jest wystawa i dlaczego?**

W pierwszej kolejności do studentów i pracowników naszego wydziału, ale tak naprawdę do wszystkich zainteresowanych historią Gdyni i prawa morskiego. Na wystawie prezentujemy nie tylko książki, lecz także fotografie przedwojennej Gdyni z zasobów Narodowego Archiwum Cyfrowego. To oczywiście niewielki wycinek zbiorów NAC, ale pozwala on wyobrazić sobie tempo budowy portu i miasta. W jednej z gablot pokazujemy czasopisma o tematyce morskiej wydawane w Gdyni. Warto wymienić kilka tytułów: „Uprawa Morza”, „Wiadomości Portu Gdyńskiego” – mające niezwykle interesującą szatę graficzną – oraz „Praca na Morzu”. Myślę, że na wystawie każdy może znaleźć coś interesującego dla siebie.

► **Jak w czasie przygotowywania wystawy wyglądała współpraca z Dominiką Skutnik? Jakże, według pani, udało się jej wnieść walory artystyczne do poruszanego tematu ekspozycji?**

Z Dominiką Skutnik współpracujemy od lat. Ilekroć pojawia się nowy pomysł na wystawę, zawsze możemy liczyć na jej twórczą inwencję. Pani Dominika jest au-

torką niemal wszystkich plakatów do naszych wystaw. Zależało mi, aby plakat promujący wystawę był minimalistyczny, nawiązujący do gdyńskiego modernizmu, z dominującym motywem morza. Motyw fal, połączony ze znakiem paragrafu, w prosty i czytelny sposób łączy tematykę morską i prawną.

► **Co było największym wyzwaniem kuratorskim podczas pracy nad wystawą?**

Myślę, że jednym z wyzwań była ograniczona przestrzeń wystawowa. Temat okazał się bardzo szeroki, dlatego konieczna była selekcja materiałów. Z tego względu nie wszystkie publikacje mogły zostać zaprezentowane, choć wiele z nich z pewnością na to zasługiwało.

► **Czy praca nad ekspozycją zmieniła pani spojrzenie na historię Gdyni lub prawa morskiego?**

Zdecydowanie tak. Praca nad wystawą była bardzo czasochłonna, ale jednocześnie niezwykle inspirująca. Im głębiej wchodziłam w temat, tym bardziej fascynowały mnie historia Gdyni oraz rozwój prawa morskiego w II Rzeczypospolitej. To naprawdę wciągające opowieści. Uświadomiłam sobie też, jak wiele zawdzięczamy ludziom, którzy tworzyli fundamenty prawa morskiego przed wojną i po wojnie – także na naszej uczelni. To historie, o których zdecydowanie warto pamiętać.

► **Dziękuję za rozmowę.**

Ja również dziękuję i serdecznie zapraszam wszystkich czytelników „Gazety Uniwersyteckiej” na wystawę. Oglądać ją można do końca października br. w holu Biblioteki Prawnej.